

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Jagtens Historie, i kort Begreb

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Jagtens Historie, i kort Begreb", i Blicher, Steen Steensen: *Udvalgte værker*, Gyldendal, 1982-83, s. 121. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-blich06-shoot-workid63134.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: Udvalgte værker

Jagtens Historie, i kort Begreb

Første Periode. *Da Jagten øvedes, mere som en Nødvendighed, end som en Forlystelse.*

Jagten maa være begyndt ligesaa tidligt som Menneskenes Tilværelse. Den er langt ældre, end Agerdyrkning, og ældre, end selve Qvægavl, eller Hyrdeliv, eftersom denne Levevei kun ved Jagten kunde forberedes. Jagten var nødvendigviis det første Skridt til at opfylde Skaberens Bud: "gjører Eder Jorden underdanige!" Ved denne maatte Mennesket tilkæmpe sig Herredømmet over "Himmelens Fugle og Markens vilde Dyr." Med Rovdyrene maatte det stride om alle de andre. Og da det opfandt at tæmme nogle af de Sidste, bleve disse et Tvistsens Æble imellem de første og Eiermanden. Da Mennesket blev Hyrde, blev ogsaa Jagten en uundgaaelig Nødvendighed, en Bedrivt, der bragte baade Fordeel og Hæder. Faaret, der havde ombyttet de af Rovdyr kun sjældent og med Vanskelighed bestegne Fjelde med de lavere Græsgange, fandt kun under Menneskets bevæbnede Arm Tilflugt fra Ulvens Anfald. Og Oxen, som ved at forlade sin vilde Tilstand havde tabt det Mod og den Styrke, hvormed den i tætsluttet Kreds ofte hældigt værgede sig imod Hyænen og Bjørnen, maatte beskyttes af Jægeren, om denne ikke vilde see sig sin kostbareste Eiendom berøvet. De glubende Dyrs Blod blev da det første, som farvede Pilen og Spyddet. Jagten er ældre, end Krigen; thi først da Huusdyrenes Fjender vare overvundne og trængte tilbage i deres uhyre Skove og Ørkener; da hine herved i Ro kunde formere sig: først da vendte Menneskene deres Vaaben imod hverandre, og kæmpede om de forøgede Eiendomme. Hvor naturligt, at den første Konge maatte være en Jæger! Hvor aldeles troværdigt vorder Sagnet: at Nimrod - Jægerens Fader - svang sit seirrige Jagtspyd som et Scepter over Mennesker, der søgte hans Beskyttelse, og hyldede hans overlægne Sjæls- og Legems-Færdigheder! Ikke kan det da forbause os, at Oldtiden forgudede den lernæiske Slanges og den nemeiske Løves Banemand, og at den arcadiske Vildbasses Overvinder* blev agtet høiere, end den, der nu om Dage indtager en Stad, eller ødelægger en Krigshær.

* - 122

Allerede tidligen søgte Menneskene blandt de vilde Dyr selv at skaffe sig Allierede i Kampen mod de Øvrige: Hunden og Hesten bleve deres Deeltagere i Jagten. Dette antyder Fablen om Centaurerne, der beskrives som sammenvoxede Mennesker og Heste, eller Hestemennesker. Men en gammel fordomsfri græsk Skribent udleder Navnet meget naturligt af "Tyr" og "gjennembore," og siger, at Centaurerne vare de Første, som afrettede Heste til Ridning, og ved dette Middel skaffede sig Seiren over de vilde Oxer. Den ligesaa bekjendte Fabel om Actæon, der af Diana blev omskabt til en Hjort, fordi han havde beluret hende i Badet, og derpaa blev jaget og opædt af sine egne Hunde, udtolker ommeldte Forfatter ganske simpelt saaledes: "at Actæon af overdreven Jagtlyst havde tilsat sin Formue paa Jagthunde, og at Folk derfor sagde figurlig om ham, at hans *Hunde havde opædt ham*; thi" lægger han rigtigen til "Jagthunde gjøre ikke Fortræd, men *logre* ad alle Mennesker." Vi lære heraf: 1) at Hunde tidlig ere brugte til Jagt, og 2) at Jagten ogsaa tidlig er øvet for Fornøielse. - Virgilius i sit Digt om Landvæsenet har følgende, Jagten vedkommende Stykke: "For dine Hunde maa Du bære Omsorg, og ikke ansee denne Dont for den ringeste! Du maa føde dem vel med feed *Valle** baade de spartanske Mynder og de bidske Molosser! Har Du saadanne Vogtere, skal Du ikke frygte, at enten Ulve, eller Tyve skulle bryde ind i dine Fæhuse. Ofte kan Du ogsaa med dine Hunde jage de frygtsomme vilde *Æsler*, *Harer* og *Daadyr*. Ofte skal deres *Halsen* uddrive *Vildsvinene* af deres Skjul i Skovene, og *Hjortene* hen mod Garnet." En anden gammel Digter angiver, som et Kjendetegn paa *ægte Støvere*, at deres Ører burde være saa lange, at de i Løbet med dem kunne *skumme Dugen af Græsset*. Vi see ogsaa heraf, at Oldtidens Poeter ikke have været saa følsomme Jagtfjender, som mange nyere.

Naar i en Egn, eller i et Land, var gjort lyst mellem Rovdyrene - thi heelt udryddede bleve de ingensteds før Krudtets Opfindelse - saa at de, stundom med stor Møie, maatte opsøges; og da det græsædende Vildt naturligviis formeredes i Forhold til som hine formindskedes: saa rettede ofte den Jagtlystne sit Kast og sit Skud efter mindre farlige Fjender, hvorvel Vildbassen, naar han opirredes, just ikke kunde regnes blandt de foragtelige. For det meste var det vel dennes * 123 og Hjortens og andres lække Kjød, som lokkede; men saasnart der bleve Konger og Vældige til paa Jorden, jøge disse dog stundom blot til Lyst. Herpaa finde vi Exempler i mange Landes gamle Sagn og Sange. Af det ældgamle indiske Skuespil "Sacontala" lære vi, at den fromme Antilope maa bløde saavel som den blodtørstige Tiger. Den forelskede Dido forlyster - sig selv til Fordærvelse - Æneas med Jagt; og Celternes Konger fælde, i Fredsdage, den kneisende Hjort og den letspringende Raa.

Hvad Jagtredskaberne i denne Periode angaaer, da synes de at have Indskrænket sig til Bue og Pile, Kastespyd og Landse - Jægergarn og Snarer tilhøre det næste Tidsrum. Kun i enkelte Lande reed Man paa Jagten - i Thessalien paa Heste, i Ostindien paa Elephanter. Hunde brugtes mere almindeligt; men Falkejagt var aldeles ubekjendt.

Det jagede Vildt indskrænkede sig til de større Arter af kjød- og græsædende Dyr. Der vare nok af disse,

og derfor slap endnu Haren, Ræven og alle de mindre fri, saavel som Fuglene, der desuden ved deres hurtige Flugt let undgik Pilen, og som først bleve Menneskets Bytte, da dette blandt deres egen Art havde forskaffet sig en Medhjælper.

Sluttelig bemærkes: at denne Jagtens første Periode kan siges endnu at vedvare hos mange Folkeslag - saa mange næmli, som øve Jagten som Næringsvei: Nordamerikaner, Nord asiater og flere, der leve omtrent i oprindelig Naturtilstand, og hidtil saa lidet have befolket deres Lande, at disse snarere tilhøre de vilde Dyr, og Menneskene hos dem kun boe til Leie. Men vi følge her Jagtens Historie i de befolkede og cultiverede Verdensdele.

Anden Periode. Jagten øves mere til Fornøielse, end af Nødvendighed.

Dersom denne korte Oversigt gjorde Fordring paa logisk Rigtighed og Orden, burde her intet Afsnit gjøres, da begge Perioder egentlig sammensmelte og løbe saaledes i Eet, at ingen bestemt Grændse mellem dem kan drages. Men vi skrive jo blot til Læsernes Morskab, og vide af Erfaring: at de Fleste godt lide et Ophold i Fortællingen, til at drage Aande i - som det hedder - og summe over paa det Fortalte. Og ville vi da fortfare efter den Plan, som først kom os i Tanker.

Saasart et Folk havde naaet en vis Grad i sin fremskridende Cultur; naar, til Eiendoms Beskyttelse, Love afløste Spydstagen; naar 124 rolig Besiddelse og Velstand fremavlede de skjønne Kunster og mangehaande Opfindelser, og saaledes forflerede de Forlystelser, hvortil medfødt Naturdrift skynder Mennesket - da blev ogsaa Jagten en Idræt, som de Mægtige og Rige øvede til *Morskab*.

Nu kom ogsaa Raden til de mindre og værgeløse Dyr, og de, der vare for smaae og for hurtige, og derved undslap Pilen, bleve hængende i Snarer og Garn. Ikke hjalp nu længer Haren dens snelle Been, ej heller Kramsfuglen dens Vinger. Den Sidste fangedes i Doner, den Første i Garn og med Hunde; og Begge taltes blandt de mangfoldige Retter paa Smarodsernes Borde - hvilket en Satyricus, som levede for over 18 Secler siden, underviser os om. Men den Samme lærer os endvidere: at ogsaa de større og stærkere Dyr fangedes i Garn. Den endnu langt ældre Fabel om Løven og Musen viser, at ogsaa Dyrenes Konge blev et Offer for denne listige Opfindelse. Ja, uden Samme vilde det ikke bleven muligt at forsyne de grusomme Romeres utallige Amphitheatre med de glubende Dyr, mod hvilke bortflygtede Slaver og andre Dødsdømte maatte stride. Til et Beviis, at Jagten i de tættest befolkede romerske Provindser øvedes, ei alene til Forlystelse, men ogsaa af Forfængelighed, er et Sted hos formeldte Satyrskriver, hvor han skjemter med dem, "der om Morgenen droge ud med stort Følge, med Pakæsler og *Garn*, og det just over Torvet (hvor de fleste Mennesker vare samlede), for mod Aften at hjemdrage samme Vei med et *kjøbt* Vildsviin."* Dette giver os tillige et Vink om, at paa den Tid maae Appeninerne allerede have været temmelig vel rensede for disse Dyr.

Vi kunne her upaaankede glide hen over et Tidsrum af et tusinde Aar, i hvilken Jagtkunsten (Tydskerne vove endog at kalde den *Videnskab*) beholdt sin Skikkelse uden væsentlige Forandringer og Opfindelser. Først i Middelalderen opkom med Riddervæsen, Lehnsvæsen, og medens al anden Ret sad i Spydstagen, en ny Ret, som hedde *Jagtret*; og medens Menneskerettigheder traadtes under Fødder, hævdede de Vældige Jagtrettighed med haarde og blodige Straffe.

Skjøndt det ikke er aldeles bestemt, naar denne Indskrænkning i almindelig Jagtfrihed tog sin Begyndelse, kan det dog ikke feile, at ^{*}125 den jo maa søges i det 11te Aarhundrede, og i Normandiet hvorfra Wilhelm Conqvestor indførte de barbariske Jagtlove til det 1066 erobrede England, og hvor de, den Dag i Dag, gjælde i oprindelig Strængthed paa de normanniske Baroners Descendenters Godser, uagtet Alt, hvad derimod er skrevet og talt i Parlamentet. For at gjøre sig et Begreb om den vilde Erobrers ubændige og umenneskelige Jagtraseri, behøvede Man blot at vide dette: at han lod en Strækning af flere Qvadratmile i Englands frugtbareste sydlige Deel ødelægge og forvandle til Vildbane, idet han udjog nogle tusinde Landboere fra deres Hjem, og lod deres efterladte Boliger - Landsbyer - afbrænde. Næsten lige ned til vore Dage have Britterne af de her fremvoxede og fredede Skove taget Tømmer til deres Flaade. Han satte Livstraf paa enhver, af Uadelige udøvet, Jagt, og denne Blodlov fyldte Englands Skove med Fredløse og Røvere. Om disse have mange Sagn og romantiske Sange vedligeholdt sig; og ville vi alene, for Yndere af de walter-scottske Fortællinger, henvise til Ivanhoe, i hvilken Krybeskytten og Røveren Robin Hood spiller saa interessant en Rolle; samt til Cloudesleys Ballade i "Nordlyset."

Besyderligt nok, at denne Opfindelse at gjøre Jagten til et Regale, eller Monopol for Regentere, ikke har udbredt sig videre, end næmli til Frankrig, England, Tydskland og Danmark; at i det sydlige Europa, i et Land f. Ex. som Spanien, hvor alt Andet, baade aandeligt og legemligt, har været lænkebunden,* at Jagten der har været det Eneste fri - saa fri, at en Udlænding, en Kjætter (Britten Twis) har som Jæger kunnet gennemreise hele den pyrenæiske Halvø. Oprørende Exempler paa Jagtdespoti gives især i Tydskland, hvor Mennesker, der overtræde Jagtlovene, skydes med samme Rolighed, som en Hund, der træder over i Jagt tyrannens Revier. Den sandfærdige Begivenhed, at en Bonde blev tvungen til at æde med Skind og Been en lille Harekilling, han havde fanget: var kun en sindriig Variation paa jevnlige Grusomheder.

Her især stæeg og i denne Periode Jagtlysten til Lidenskab, og udartede til et Slags Modegalskab, til hvilken hverken før eller siden saaes Mage. Og var det ei alene Fyrster og Adelsmænd, der offrede til Diana, eller - mindre hedensk talt - tilbade Sanct Hubertus;** men *-* 126 selv de Geistlige - baade de Velærværdige og Høiærværdige - vare saa hengivne til Jagten, at de gik udrustede til Kirken, og lode blot Vaaben og Hunde udenfor, medens de derinde i muligste Hast læste Messe; hvorpaa de kastede Ornatene, og i Jagtklædning fore ud til de ventende Cammerater. Dette Jagtuvæsen gik omsider saa vidt, at Paven saae sig nødsaget til, ved en Bulle reent at forbyde hele Standen denne verdslige Piaseer. (Snurrligt nok! naar Man betænker, at det var paa samme Tid, at Geistligheden uden Sky og Paaanke øvede al Slags Liderlighed; og at det eneste Baand paa denne Tøilesløshed var en Bulle, som bød: "*At ingen aabenbar Pæderast maatte indvies til Biskop!!!*" Skørlevnet og Hoer ændsedes ikke).

En Opfindelse, der snart udbredte sig til alle de ovenfor opregnede Lande, var Falkejagten. Hvor og naar den begyndte, er ikke afgjort. Saameget er vist: at den allerede i det 13de Aarhundrede var i fuld Brug herinde i Danmark, og at danske (islandske) Falke søgtes udenlands. Endnu tilsidst i det forløbne Seculum sendte de danske Konger afrettede Falke, som høitanseete Foræringer, til fremmede Hoffer; og mange endnu Levende ville godt kunne erindre sig, at Falkoneergaarden ved Kjøbenhavn virkelig havde *Navn af Gavn*, samt at Jagten med disse Fugle var en ligesaa almindelig Hofforlystelse, som Parforce-Jagten. Falkens - eller som den i Kæmpeviserne rettere kaldes - *Høgens* Dressering; hvorledes den, sat paa en bevægelig Ring, ved Søvnløshed udmattedes og bragtes til at glemme sin vilde Tilstand o.s.v., vilde vi, som det der ikke længere har nogen practisk Nytte, forbigaae. Saa vanskelig som Oplæreisen af denne fjedrede Jagtkammerat var (det blev en vigtig Green af Jagtvidenskaben, som havde sine egne Professorer, Falkoneermestere og Adjuncter), saa let var Anvendelsen: Jægeren reed i Marken med Fuglen, hvis Hoved indhylledes af en Hætte, paa sin behandskede Haand; og naar et Stykke Vildt reistes, toges Hætten af. Falken stæeg da iveiret og styrtede sig ned paa sit Bytte, hvilket kaldtes "at slaae" og "at støde." Ei alene Fugle vare Gjenstanden for denne Jagt; men ogsaa løbende Dyr, som Harer og Raadyr, Den farligste (for Fuglen), maaskee derfor den meest yndede Falkejagt, var den efter Heiren. Saasnart denne øiner sin Fjende, trykker den sig fladt ned, lægger Hovedet fast paa Ryggen og opstiller sit spidse Næb, som en Bajonet, til at modtage hiin. Lykkes denne Manoeuvre, spidder Falken sig selv; i manglende Fald er Heiren forloren.

127

Falkejagten, som hverken kræver Færdighed, Mod eller Anstrængelse, og som derfor i det høieste kun bør sættes ved Siden af Myndejagten, holdt sig vistnok saalænge, alene fordi det var en Jagt for Damer; og det ikke blot fordi disse uden Fare kunde øve Samme, men og fordi Cavaliererne nu kunde nyde et saa behageligt Selskab, hvilket de paa andre Jagter maatte savne.

Tredie Periode. *Jagten øves ikke længer af Nødvendighed; men noget for Fordeel og mere for Fornøielse.**

Krudtets Opfindelse gjorde Epoche i Jagten, saavel som i Krigen; dog ikke strax, thi det varede endnu næsten 300 Aar, inden Laasebøssen kom til at fortrænge Buen.

Den tydske Munk *Barthold Schwarz* tilskrives Æren for denne høist-vigtige Opfindelse 1354; men den er meget ældre. Ei at tale om Chineserne, vide vi med temmelig Vished, at Krudt er brugt 1344 i Beleiringen af Algeziras i Spanien, og rimeligviis i Søslaget ved Cressy 1346. Med Kanoner, skjøndt meget ufuldkomne, gjordes den første Anvendelse. Mod Slutningen af det 15de Aarhundrede opfandtes Luntebøsser, som vel kunde anvendes i Krigen, fornæmmelig ved Beleiringer; men ei til Jagten. Først da Bøsserne, et Hundrede Aar senere, i Nürnberg forsynedes med Laase, begyndte Ildgeværet at fortrænge Buen fra Krigerens og Jægerens Skuldre. Her anvendtes Flintestene første Gang til at antænde Krudtet; men først efter endnu et Sekels Forløb fik Laasene den sidste og fuldkomne Indretning. Nu var ingen Fugl saa hurtig, at den jo maatte herved, og Jægeren kunde nu først siges at udstrække sit Herredømme over hele den vilde Natur.** - Denne er Jagtens sidste Epoche.

Laasebøssens Fortrinlighed, fremfor alle andre Jagtvaaben, viste sig i dens ødelæggende Virkninger paa forskjellige Dyrarter. Ulvene udryddedes efterhaanden aldeles i nogle Lande, som England og Danmark, hvilket ikke kan tilskrives stigende Cultur, eller tiltagende Folkemængde alene; thi disse Dyr's Forsvinden skriver sig i begge Lande fra en ældre Periode, og tilmed er det stærkt befolkede Frankrig *-* 128 endnu slemt belempret med disse besværlige Gæster, hvortil Aarsagen især maa søges i de idelige Krige. Ligeledes udryddedes Vildsvinene i begge de omtalte Lande, og i England havde Rævene maattet dele Skjæbne med dem, hvis ikke jagtlystne Godseiere af og til havde forskrevet nogle fra Fastlandet. Andre Dyrarters Antal er betydeligt formindsket, f.Ex. Hjorte og Daadyr, som nu kun enkelte Steder findes i fri Tilstand; men paa flere vedligeholdes i Dyrehaver. De gavnlige Følger heraf for Landvæsenet ere indlysende: i Sikkerhed for den røverske Ulv, græsser nu Faaret og de øvrige Huusdyr; Sæden omrodes ikke mere af Vildsvinet, og de faa Rugvipper, som den landflygtige Hjort afklipper hist og her, kunne næppe savnes. At Ulvene i Frankrig endnu ei have deelt deres Cammeraters Skjæbne i Danmark og England, derfor kunne de vel tildeels takke de tilgrænsende store Bjergstrækninger; men endnu mere de indvortes og udvortes Krige; især under Revolutionen fik de flere Aar uhindret Mag til at formere sig. At Vildsvinene og de store Dyr end nyde samme Gunst i Tydskland, derfor bør de vel alene takke dette Riges storaristocratiske Forfatning. Men med bedre

Constitution og varig Fred vil Turen ogsaa komme til dem der.

Her vil vistnok være det meest passende Sted at kaste et Blik paa vort Fædrenelands legislative Jagtforfatning.

Vi have tilforn givet tilkjende, at Jagtlovene ogsaa her engang gjaldt i viid Udstrækning og ubillig Strængthed, som dog udøvedes meest af de adelige Godseiere - skjøndt langt fra ei i den Grad, som hos vore sydlige og vestlige Naboer. Men da med nærværende Regjering Menneskerettigheder - følgelig ogsaa Bonderettigheder - bleve Dagens Orden: kunde hine Loves Hævdelse ikke bestaae med Bestyrelsens Liberalitet. Sjeldnere og sjeldnere blev Straf - og den stedse mitigeret - for Jagtforseelser. Og da den seneste Jagtforordning af 1741 var - udenfor kongelig Vildbanes Grændser - ubestemt, og kunde modtage flere Fortolkninger, saa antoges gjerne den mildeste. Pengebøder af 50 Rdlr. bleve - paa yderst faa Undtagelser nær - de høieste, Man kjendte; men oftest tilfredsstillendes Klagerne ved Forligelses - Commissionen med en ubetydelig Kjendelse til Fattigkassen. Da Veien til Eiendomsret banedes for Fæstebønder, og Udskiftning fuldførtes, blev Jagtfrihed for denne Stand tillige betænkt. Det bestemtes udtrykkeligt: 1) at ingen Godseier maatte ved Salg forbeholde sig Jagtretigheder paa de solgte Eiendomme, og 2) at enhver Selveier, 129 ved Indhegning, erholdt Samme. Senere tilbødes den endog, uden denne Clausul, for en ringe Afgift af 6-8 Sk. pr. Td. Hartkorn, eller bortforpagtedes ved Auction, hvor Grundeierens Bud da toges i særdeles Betragtning. Endelig ere nu Bøderne for Jagtforurettelser ansatte til 25 Rbd.; og da Talen her er kun om "at findes med Gevær og Hund paa fremmet Jagt," kunne de forrige enorme Mulcter af 200, 500 og 1,000 Rdlr. vel ansees for at være ophævede.

At endnu Jagtret og Markfred undertiden kan komme i Collision, hvor næmlig den Ene har Jagtret paa den Andens Eiendom, kan vel ikke nægtes; men det er at forvente, at begge Rettigheder omsider ville forenes for Selveierne.

At Vildtet jo, under saadanne Omstændigheder, vil formindskes, er ei heller at nægte; men Menneskene ville formeres; thi Begges Formerelse staaer altid i omvendt Forhold til hinanden. Og skulde engang de Sidste vorde saa mange, at enhver dyrkelig Plet anvendes til at føde dem - ja da vil ogsaa Jagten afskaffe sig selv: Uhrhøns ville ikke søges længer i Heden - for der er ingen Hede meer - men i Museer og Billedbøger; Harer forskrives fra Sibirien, og kun paa Millionairers Borde paradere ved Siden af Skildpadder; Agerhøns ville faae Rang med Fasaner, og Brokfugle med Ortolaner. Rige Folk ville drive Luxus til den uhørte Grad, at have Lunde med 2 Skjeeper 130 Land, for deri, et Par Uger For- og Efteraar, at skyde en Snejpe eller to; Man vil anstille Klapjagt efter Lærker; den der faaer en Kramsfugl vil misundes, og at skyde en Bekkasin vil gjøre Epoche i et Menneskes Liv. - Dog, lad os her holde inde! og ikke bedrøve vore Læsere med videre Udmaling af saa bedrøvelige Tider. Ingen af dem skal forhaabentlig opleve Samme. Hellere ville vi berolige dem med de Sorg-løses almindelige Raad: "Lad den sørge, som længst lever, og den lukke Døren, som sidst gaaer ud!"

Før vi slutte nærværende Afhandling, bør vi ei heller undlade at bemærke: at i vore videnskabelige Dage er ogsaa Jagten - og det først af vore systematiske og grundige Naboer mod Sonden - ophøiet til en Videnskab, som i offentlige Læreanstalter foredrages i Forbindelse med Forstvidenskab, og doceres i Katechismusser og Lærebøger.